

УДК 343.1

<https://doi.org/10.32703/2663-6352/2024-2-16-315-325><https://orcid.org/0000-0001-7644-8926>

Чекарьов Євген Володимирович,
аспірант Державного Університету
Інфраструктури та Технологій

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В СУДОВУ ПРАКТИКУ НІДЕРЛАНДІВ ПО КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ. ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Анотація. В цій статті викладені відомості про застосування в кримінальній системі Королівства Нідерландів практики Європейського суду з прав людини з метою застосування такого досвіду в Україні. Стаття містить аналіз розвитку теоретичних засад застосування практики ЄСПЛ в кримінальному процесі. Нідерланди мають чотирьохсотрічну історію формування національного права. З іншого боку Королівство Нідерланди є однією із перших країн, яка ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод [1]. Таким чином правова система Нідерландів пройшла великий шлях розвитку, як до ратифікації вищенаведеної конвенції так і після. А отже вивчення досвіду Нідерландів може дати можливість Україні пройти шлях імплементації Конвенції про захист прав людини основоположних свобод [1], з найменшою кількістю помилок. В 50-х роках 20 сторіччя процес впровадження Конвенції про захист прав людини основоположних свобод викликав спорив в науковому середовищі. Але в 60-х роках 20 сторіччя правова система країни прийшла до системи, яка близька до сучасної. В 80-х роках практика Європейського Суду з прав людини вже стала джерелом права, який використовували суди в практичній діяльності.

Важливу роль в правозастосуванні має баланс між практикою ЄСПЛ і національним законодавством. З одного боку практика Європейського Суду з прав людини має вплив на національну практику. З іншого боку, питання пріоритету між практикою ЄСПЛ і національним законодавством не має відповіді. Але можна констатувати факт того, що практика Європейського Суду з прав людини доповнює і розширює національне законодавство.

Також суди використовують практику ЄСПЛ для вирішення питань, не врегульованих національним законодавством.

Таким чином правова система Королівства Нідерланди є зразком наявності розумного балансу між застосуванням практики Європейського Суду з прав людини і національним законодавством. Дотримання такого балансу в Україні було б дуже корисним для національної правової системи.

Ключові слова. Нідерланди, практика Європейського Суду з прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, тлумачення прав і свобод людини, Верховний Суд Нідерландів.

Annotation. This article presents information about the application of the European's Court of Human Rights case-law in the criminal system of the Kingdom of the Netherlands with the aim of applying such experience in Ukraine. The Netherlands has a four-hundred-year history of national law formation. On the other hand, the Kingdom of the Netherlands is one of the first countries to ratify the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms [1]. Thus, the legal system of the Netherlands has come a long way in development, both before and after the ratification of the above-mentioned convention. Therefore, studying the experience of the Netherlands can enable Ukraine to go through the path of implementation of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms [1], with the least number of mistakes. In the 50s of the 20th century, the process of implementing the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms caused controversy in the scientific community. But in the 60s of the 20th century, the country's legal system came to a system that is close to the modern one. In the 80s, the case law of the European Court of Human Rights has already become a source of law that courts use in their practice.

An important role in law enforcement of ECHR's case law is played by the balance between the ECHR's case law and national legislation. On the one hand, the case law of the European Court of Human Rights has an impact on national practice. On the other hand, the question of priority between ECHR's case law and national legislation has no answer. But it can be stated that the practice of the European Court of Human Rights supplements and expands national legislation.

Also, courts use ECHR's case law to resolve issues not regulated by national legislation.

Thus, the legal system of the Kingdom of the Netherlands is an example of a reasonable balance between the application of case law of the European Court of Human Rights and national legislation. Adherence to such a balance in Ukraine would be very useful for the national legal system.

Keywords. Netherlands, case law of the European Court of Human Rights, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, interpretation of human rights and freedoms, Supreme Court of the Netherlands.

Постановка проблеми. Нідерланди мають більш ніж сорокап'ятирічний досвід застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] в кримінальній юстиції.

З огляду на вищенаведене, досвід імплементації практики Європейського суду з прав людини в національну судову практику Нідерландів значно перевищує аналогічний досвід України.

Звісно Нідерланди мали як позитивний, так і негативний досвід застосування практики Європейського Суду з прав людини.

Вивчаючи досвід країн, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод [1] значно раніше України, ми можемо на

національному рівні уникнути рішень, що вже колись призвели до негативного результату і запозичити досвід, який призвів до позитивних наслідків.

Тобто Україна має вивчати досвід країн Європи, що мають давню історію застосування практики Європейського Суду з прав людини із метою більш швидкої і успішної імплементації практики Європейського Суду з прав людини в національну судову практику.

Стан дослідження. Тему застосування практики Європейського Суду з прав людини судами Нідерландів досліджували окремі науковці: J. Gerards, J. Fleuren, T. Barkhuysen, M.L. van Emmerik, J.C. de Wit.

Мета. Розкриття проблемних питань і успіхів імплементації судами Нідерландів практики Європейського суду з прав людини в кримінальних справах з метою успішної імплементації практики наведеного суду в національну судову практику України.

Виклад основного матеріалу.

Хоча Королівство Нідерланди було однією з держав, чий уряд підписав Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод [1] 04 листопада 1950 у Римі, країні не вдалося вчасно ратифікувати наведену конвенцію. Точилися дискусії з приводу втрати Нідерландами «суверенітету закону». Прибічники конвенції перемогли – її було ратифіковано. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [1] набрала чинності в Нідерландах значно пізніше 31 серпня 1954 року [2]. Але дискусії продовжилися. Спочатку влада вагався щодо того, чи варто країні визнати компетенцію Європейської комісії з прав людини щодо індивідуальних скарг і чи повинні Нідерланди прийняти юрисдикцію Європейського суду з прав людини. Деякі правознавці стверджували, що достатньо можливості послання жертвами порушень прав людини на Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод [1] в національних судах. Проте 5 липня 1960 року, право осіб скаржитися до Європейського суду з прав людини і обов'язкова юрисдикція ЄСПЛ остаточно була визнана державою [3]. Королівство Нідерланди стало учасником усіх Протоколів до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1], крім протоколу № 7.

В цілому основні положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1], вважаються судами обов'язковими у розумінні статей 93 та 94 Конституції Нідерландів [4].

У минулому суди стверджували, що стаття 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] не має прямої дії [3]. Останнім часом ситуація змінилася [3].

Обов'язковість положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] для всіх осіб означає, що вони повинні застосовуватися адміністративними органами та судами у випадках, коли таке застосування необхідне для запобігання або усунення порушення державою Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1], навіть якщо це означає, що слід нехтувати Конституцією чи законами Нідерландів. Тобто, згідно з конституційним правом Нідерландів, Конвенція про захист прав людини

і основоположних свобод [1] передбачає обов'язок її дотримання державою та всіма державними органами.

До кінця 1970-х років справи, в яких Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [1] успішно застосовувалася в судах Нідерландів, були досить рідкісними [3].

Очевидно, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [1] не була повсякденним джерелом права. У 1968 році суддя міжрайонного суду навіть звинуватив судову адміністрацію у відсутності тексту Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] в суді, що призвело до затримки винесення рішення, оскільки одна зі сторін посилялася на Конвенцію - їй довелося попросити в Міністерства юстиції [3].

Але з 1980-х років вплив Європейського суду з прав людини на прецедентне право Нідерландів постійно зростало. У 1976 та 1979 роках Європейський суд з прав людини виніс перші рішення [5], в яких звинуватив Нідерланди в порушенні Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6].

З 1980 року Верховний Суд Нідерландів почав розвивати свою прецедентну практику щодо необхідності розгляду кримінальних справ протягом розумного строку, як зазначено у статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3]. У На той час нідерландські юристи вже усвідомлювали значення та потенціал Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] для кримінального права. Відтоді кількість справ, у яких юристи посиляються на вищенаведену конвенцію постійно зростала. На даний момент суди більше посиляються на практику Європейського суду з прав людини ніж на Конституцію [3].

Таким чином Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [1] є дуже важливим інструментом для нідерландських судів. Конституція Нідерландів дозволяє національним судам застосовувати положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] прямо і навіть зобов'язує їх не застосовувати акти парламенту і навіть Конституцію, якщо це необхідно, для уникнення порушення наведеної конвенції. Для Нідерландів Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [1], в певній мірі, стала заміною Конституції в аспектах, що стосуються захисту прав людини [3].

Інше пояснення важливості практики Європейського суду з прав людини можна знайти у відносній її чіткості порівняно з положеннями Конституції Нідерландів [3]. Два нещодавніх дослідження показують, що це основні чинники, які пояснюють частоту, з якою на практику Європейського суду з прав людини посиляються в голландських судах, навіть у випадках, коли заборона конституційного перегляду не застосовується [3].

Суди Нідерландів можуть різними способами брати участь у виконанні рішень Європейського суду з прав людини проти Нідерландів. Перш за все, у відповідь на запит інституцій Ради Європи було запроваджено можливості для повторного відкриття кримінального провадження.

Стаття 457 Кримінально-процесуального кодексу Нідерландів [7] дозволяє поновити кримінальне провадження після винесення рішення, в якому

Європейський суд з прав людини визнав порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1]. Однак ця можливість обмежена окремим заявником, який подав скаргу проти Нідерландів до ЄСПЛ. Інші особи, навіть якщо вони опиняються в юридично чи фактично схожому становищі, не можуть вимагати повторного відкриття кримінального провадження [8]. До речі, в цивільному та адміністративному праві немає положень щодо перегляду чи повторного відкриття провадження. Іншим засобом правового захисту, доступним за наявності позитивного рішення Європейського суду з прав людини, є подання деліктного провадження проти держави [3]. Відповідальність держави в цих справах визнається непросто: критерієм є те, що нідерландські суди, які розглядали справу, грубо нехтували фундаментальними принципами захисту прав людини [3]. Якщо суд визнає відповідальність держави за шкоду, спричинену порушенням, це може призвести до зобов'язання держави виплатити компенсацію, але заявник також може вимагати інших заходів, наприклад, негайного звільнення з в'язниці [3].

Суди можуть змінити своє тлумачення національного законодавства відповідно до нового рішення Європейського суду з прав людини, і це часто відбувається. З часом, наприклад, нідерландські суди запровадили систему компенсацій у разі затримок у судовому розгляді, як реакцію на рішення Європейського суду з прав людини [3].

Прикладом інших змін у національній прецедентній практиці у відповідь на рішення Європейського суду з прав людини (як проти Нідерландів, так і проти інших держав) пов'язані із правилами затримання неповнолітніх [3], застосуванням принципу *lex mitior* [3], використанням свідчень свідків, яких не можна було допитати захистом під час судового розгляду [3].

В Нідерландах існує практика відмови судами від застосування підзаконних актів або скасування рішення державного органу через суперечність із практикою Європейського суду з прав людини. Випадки, коли суд фактично відмовляється застосовувати акт парламенту, щоб уникнути або виправити порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1], є відносно рідкісними. Переважна більшість справ, у яких суди застосовували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод [1] або іншим чином брали її до уваги, не вимагали скасування акту парламенту. Тим не менш, такі випадки можуть мати значний вплив на тлумачення та обсяг законодавчих актів [9].

Крім того, суди часто використовують стандарти, розроблені Європейським судом з прав людини для окремих типів справ про фундаментальні права [3]. Переглядаючи національні заходи чи рішення, що порушують основні права чи інтереси, суди зазвичай перевіряють їх ефективність, необхідність і пропорційність, здебільшого прямо посиляючись на відповідність практики Європейського суду з прав людини [3].

Хоча нідерландські суди загалом часто застосовують прецедентне право Європейського суду з прав людини, що призводить до того, що стандарти Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] мають сильний

вплив на національне прецедентне право, суди іноді можуть дати мінімалістичну оцінку можливості застосування практики Європейського суду з прав людини, намагаючись зберегти реакцію на його рішення якомога вузькою. Прикладом є реакція на рішення Європейського суду з прав людини у справі Салдуз проти Туреччини, яке стосувалося права підозрюваних на допомогу адвоката в контексті поліцейських допитів [10]. Це рішення викликало жваві дебати щодо тлумачення практики Європейського суду з прав людини. Багато із нідерландських юристів не погодився із думкою Європейського суду з прав людини. Можливо, щоб задовольнити занепокоєння вчених і юристів-практиків, Верховний суд досить обмежено тлумачив справу, зменшивши вплив рішення на кримінальний процес [11].

Іншим прикладом є справа, Відген проти Нідерландів [12], що стосувалася права на справедливий суд у кримінальному провадженні, де показання свідків використовувалися як докази, а захист не мав повної можливості допитати свідків під час судового розгляду. Європейський суд з прав людини постановив, що нідерландські норми в цій області були надто обмежувальними та завдавали шкоди інтересам захисту, порушуючи статтю 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1]. У своєму рішенні Верховний Суд Нідерландів, переглянувши справу по суті, чітко визнав, що підхід, якого він дотримувався досі, більше не може бути прийнятним [13]. Тому Верховний Суд Нідерландів змінив свою усталену прецедентну практику, щоб узгодити її з вимогами, які випливають із рішення Європейського суду з прав людини.

Таким чином, очевидно, що нідерландські суди часто використовують прецедентне право Європейського суду з прав людини головним чином для доповнення, побудови та вдосконалення власних наборів стандартів, а не застосовують їх саме так, як вони були сформульовані Європейським судом з прав людини. Крім того, в подальших справах суди, як правило, посилаються на власні прецеденти (в яких ці стандарти були «трансформовані»), а не на рішення Європейського суду з прав людини [3]. Отже, зрозуміло, що нідерландські суди не завжди суворо дотримуватись тлумачень і прецедентів Європейського суду з прав людини. Незважаючи на те, що вони вважають тлумачення дуже цінним, практика Європейського суду з прав людини критично оцінюється, із метою обережної імплементації в національну судову практику. Тобто національні суди забезпечують мінімалістичне тлумачення практики Європейського суду з прав людини або трансформацію в нідерландські судові стандарти.

Одним із питань, яке може виникнути у зв'язку із застосуванням нідерландськими судами стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1], є те, чи може практика Європейського суду з прав людини змусити (чи запропонувати) їм порушити межі своєї компетенції. У Нідерландах, суди використовують різні механізми та інструменти, щоб уникнути необхідності використовувати практику Європейського суду з прав людини, якщо вона виходить за межі конституційної компетенції національних судів. Зокрема, є приклади, коли суд відмовлявся ухвалити своє рішення для скасування національного законодавства з метою дотримання розподілу влади.

На додаток до цього, суди не вважають себе компетентними наказувати державі або її представницьким органам прийняти чи змінити акти парламенту чи інші законодавчі заходи, навіть якщо такі зміни будуть необхідними для дотримання зобов'язань держави за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод [3]. Таким чином, рішення про зміну законодавства, для усунення порушення вищенаведеної Конвенції, залишається на розсуд законодавчих органів.

У рішенні 2001 року Верховний Суд Нідерландів зазначив, що стаття 53 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] дозволяє національним органам влади забезпечувати вищий рівень захисту основних прав людини, ніж це передбачено Конвенцією [14]. Однак він дійшов висновку, що стаття 94 Конституції Нідерландів не дозволяє прийняти такий додатковий захист, якщо це не впливає безпосередньо з рішення Європейського суду з прав людини [3]. Верховний Суд Нідерландів визначив, що за відсутності чіткого рішення ЄСПЛ законодавча влада має вирішувати, чи має бути забезпечений рівень захисту прав людини, що перевищує той, який вимагає практика Європейського суду з прав людини. Це означає, що, по суті, нідерландські суди не надають більше захисту, ніж передбачено практикою Європейського суду з прав людини. Це чітко демонструє, що Верховний Суд Нідерландів добре усвідомлює свої конституційні повноваження та готовий залишити важливі політичні та ціннісні рішення законодавчому органу. Проте інколи суди йдуть на крок далі, ніж передбачено практикою Європейського суду з прав людини [15]. Іноді суди за свої власним розсудом використовують практику ЄСПЛ для усунення правового вакууму або правових наслідків, які вважаються невідповідними Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [16]. Однак важливо зазначити, що такі рішення ухвалюються нечасто.

Суди, як правило, використовують стандарт розумності або заборони свавілля - адміністративне рішення чи законодавчий акт вважатиметься таким, що порушує Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод [1], лише якщо він є явно необґрунтованим [3]. Основним стандартом зазвичай є розумність.

Цікаву роль у прецедентному праві Нідерландів відіграє доктрина межі розсуду. Застосування цієї доктрини чітко демонструє тенденцію національних судів до застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1], а також усвідомлення судами свого власного конституційного становища та відносин з іншими органами влади. Незважаючи на те, що доктрина межі розсуду чітко розроблена, нідерландські суди застосовують цю доктрину, копіюючи підхід Європейського суду з прав людини. [3]. Вони вважають, наприклад, що, оскільки ЄСПЛ залишив державам широку свободу розсуду в певному типі справ, то і їх власний перегляд розумності чи виправданості втручання в національне право повинен бути обмеженим [3]. Той факт, що Європейський суд з прав людини може залишити широку свободу розсуду до держав, тому що він вважає, що національні органи мають кращі можливості для оцінки необхідності чи придатності певних рішень, зрештою,

автоматично не означає, що національні суди також мають менші можливості для оцінки таких рішень.

Висновок. Незважаючи на те, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [1] має велике значення для законодавства Нідерландів і на неї часто посилаються в національних судах, наведений вище аналіз показав, що її фактичний вплив на суди Нідерландів є різноманітним. З одного боку суди намагаються застосовувати положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1], як їх тлумачить Європейський суд з прав людини. Якщо буде виявлено, що певні прецеденти мають відношення до нідерландського законодавства, їх майже завжди дотримуватимуться чи реалізують. У надзвичайних випадках це може призвести до незастосування національного законодавства, але у переважній більшості випадків, порушення конвенційних прав вдається уникнути шляхом тлумачення національного законодавства у світлі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1]. Однак це не означає, що рішення та стандарти Європейського суду з прав людини застосовуються некритично. В результаті адаптації, національні стандарти у справах щодо основоположних прав часто мають інший характер, ніж вихідні стандарти Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1]. Крім того, нідерландські суди фактично обмежують дію наведеної конвенції, через конституційні обмеження повноважень судів, якщо це вважається необхідним. Існують прецеденти, коли національні суди мінімально тлумачили судові прецеденти Європейського суду з прав людини і навіть замінювали їх іншим тлумаченням. Крім того, суди часто демонструють стриманість і надають велику свободу дій законодавчим і адміністративним органам. Вони часто покладаються на власну доктрину свободи розсуду, щоб виправдати такий підхід, тим самим одночасно демонструючи тенденцію до прийняття стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] та бажання застосовувати їх у стриманий спосіб. Як зазначалося вище, це призводить до того, що фактичний вплив стандартів і вимог Європейського суду з прав людини на матеріальне законодавство Нідерландів у багатьох сферах видається відносно обмеженим, навіть якщо тексти рішення національних судів, містять термінологію притаманну Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1].

Надзвичайно важлива роль, яку Європейський суду з прав людини відіграє в Нідерландах, очевидно, пояснюється складним поєднанням заборони конституційного контролю, відсутності основних конституційних стандартів для судового перегляду, мінімальних законодавчих стандартів основних прав і пріоритету положень, міжнародного права. У поєднанні з наявністю конкретних практичних стандартів, розроблених Європейським судом з прав людини, ці фактори призвели до того, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [1] стала майже заміником акту про права людини в національному праві. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [1] застосовується так само, як конституція в інших державах, тоді як сама Конституція Нідерландів [4] не відіграє великої ролі. Нідерландські

конституційні положення не часто прямо застосовуються в прецедентному праві, хоча існують винятки. Однак у всіх інших випадках практика Європейського суду з прав людини є основним джерелом фундаментальних прав людини. Ця ситуація, в минулому, викликала різку критику через те, що Європейський суд з прав людини мав надто великий вплив [3]. Але відповідні зміни до Конституції, які були б необхідні, щоб надати їй більшої позиції – не вносяться, до тих пір, поки конституційний перегляд заборонено. А конституційні положення про основні права не переглянуті та не розширені, щоб зробити їх більш придатними для прямого застосування судами. Тому Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [1] залишається основним джерелом фундаментальних прав людини.

В кримінальному праві і процесі стандарти та критерії Європейського суду з прав людини глибоко вплинули на національні стандарти. Більше того, національні суди іноді відмовляються застосовувати законодавство, оскільки воно не виправдано втручається в право, передбачене Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод [1], хоча частіше трапляється, що вони намагаються уникнути такого висновку, пояснюючі положення закону відповідно до практики Європейського суду з прав людини.

З іншого боку, очевидно, що суди не застосовують положення та стандарти Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] «всліпу». Зокрема, найвищі суди часто перетворюють стандарти Європейського суду з прав людини на національні стандарти, адаптуючи їх відповідно до вже існуючої прецедентної практики, створюючи таким чином нові національні прецеденти, на які вони можуть посилатися в подальших справах. Крім того, прецеденти Європейського суду з прав людини завжди ретельно оцінюються на предмет відповідності національному законодавству та конституційним стандартам. Іноді це може призвести до досить вузького дотримання практики Європейського Суду з прав людини, якщо це необхідно для мінімізації втручання в національне законодавство. В інших випадках, але не часто, суди фактично вступають у діалог із Європейським судом з прав людини щодо обґрунтованості його тлумачень, іноді навіть відкидаючи тлумачення, надане ЄСПЛ у попередній справі. І, нарешті, вплив Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] та Європейського суду з прав людини характеризується обережністю, яку всі національні суди виявляють, щоб не переступати межі своєї компетенції.

На завершення необхідно зауважити, що нідерландські суди використовують практику Європейського Суду з прав людини дуже розумно. Вони відчують потребу в імплементації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] та розуміють необхідність і цінність прийняття стандартів, розроблених Європейським судом з прав людини.

Для України досвід Нідерландців є цікавим з точки зору дотримання балансу між Практикою Європейського Суду з прав людини і національного законодавства, як системи, яка знаходиться в балансі близько 50 років.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

2. Chart of signatures and ratifications of Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=005>
3. J. Gerards, J. Flauren, Implementation of the European convention on human rights and of the judgments of ECtHR in national case-law. A comparative analysis. URL: <https://www.corteidh.or.cr/tablas/29815-1.pdf>
4. Constitution of the Kingdom of the Netherlands, URL: <https://www.government.nl/documents/reports/2019/02/28/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands>
5. Winterwerp v. the Netherlands, URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57597%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57597%22]})
6. Engel and Others v. the Netherlands, URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57479%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57479%22]})
7. Code of Criminal Procedure of the Netherlands, URL: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/nld/1921/criminal_procedure_code_of_the_netherlands_html/Code_of_Criminal_Procedure_incorporating_amendments_up_to_October_2012.pdf
8. T. Barkhuysen, M.L. van Emmerik, Legal remedies in case of ECHR violations in the Netherlands and Strasbourg, URL: <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2871852/download> c 59
9. J.C. de Wit, Applying Article 94 of the Constitution. A study into the meaning, the intention and the application of the words 'shall not be applicable' in Article 94 of the Constitution, URL: https://repub.eur.nl/pub/32159/Proefschrift%20J_de_Wit_Artikel_94_toegepast.pdf.
10. Salduz v. Turkey, URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-89893%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-89893%22]})
11. HR 30 June 2009, ECLI:NL:HR:2009:BH3079, URL: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:HR:2009:BH3079>
12. Vidgen v. The Netherlands, URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-112102&filename=CASE%20OF%20VIDGEN%20v.%20THE%20NETHERLANDS.docx&logEvent=False>
13. HR 30 June 2009, ECLI:NL:HR:2009:BH3079, URL: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:HR:2013:BX5539>
14. HR 10 August 2001, NJ 2002, no. 278, URL: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:HR:2001:ZC3598>
15. HR 28 March 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC2255, URL: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:HR:2008:BC2255>
16. HR 28 March 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC2255, URL: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:HR:2005:AT2632>